

Kyrkorum, konst och bildbruk

HANNA KÄLLSTRÖM

Gästredaktör för detta nummer av STK är Hanna Källström, teol. dr i praktisk teologi. Hennes avhandling, Domkyrkan som andaktsmiljö under senmedeltiden: Linköping och Lund (2011), behandlar katedralens funktion som andaktsmiljö för lekmännen under senmedeltiden. För närvarande är Källström verksam vid Riksarkivet i Stockholm, där hon arbetar med det historiska forskningsprojektet Det medeltida Sverige.

Den konstnärliga utsmyckningen har i alla tider spelat en betydande roll för besökarnas upplevelse av kyrkorummet. I min egen doktorsavhandling valde jag att fokusera på förhållandet mellan konst och fromhetsliv i två katedraler under senmedeltiden. Utifrån bl. a. avlatsbrev försökte jag i möjligaste mån rekonstruera interiörerna och relatera dem till lekmännens rörelser och fromhetsövningar i respektive kyrkorum. Frågor rörande kyrkokonstens funktion har egentligen först under de senaste tjugo åren börjat uppmärksammas ordentligt inom forskningen och då främst inom det konstvetenskapliga fältet. Under större delen av 1900-talet låg fokus främst på stil, material, konstnärliga tekniker osv., medan det faktum att bilderna/föremålen kunde sträcka sig längre än till prydnad och undervisning ytterst sällan lyftes fram. Detta är dock ett ämne som berör många och kan väcka starka känslor, vilket t.ex. kommer till uttryck i antologin *Dopfundar i ny design. Konstnärer och teologer i dialog* som utkom för några år sedan.¹ Här skildras arbetet med att införskaffa en ny dopfont till ett kapell i Hälsingland, vilket inte gick helt smärtfritt i och med att de så kallade experterna i bedömningsgruppen och församlingsborna blev oense om vilket av förslagen som passade in bäst i kyrkorummet.

Kyrkorummet och dess konstnärliga gestaltning förtjänar således att lyftas fram i STK, vilket sker i detta nummer där jag fått möjligheten att vidtala fyra skribenter, samtliga verksamma inom det konstvetenskapliga fältet, som med olika infallsvinklar belyser temat Kyrkorum, konst och bildbruk. Elisabeth Stengård för i sin artikel fram tankar om hur den kristna konsten på olika sätt kommit att förvanskas. Enligt Stengård håller mycket av den kyrkliga konsten som tillkommit under senare år för dålig kvalitet, och hon efterlyser mer eftertanke hos kyrkorna i fråga om såväl konstverk med permanent placering i kyrkorummet som tillfälliga utställningar. Som exempel på det sistnämnda lyfter Stengård fram den omtalade fotoutställningen *Ecce*

¹ (red. G. Granberg; Karlstad: Votum förlag, 2010), se även min recension i STK 3/2011, 127 f.

Homo, vilken hon menar ger uttryck för blasfemi. Kristina Öhman har i sin artikel valt att utgå från hur en specifik gestalt i den kristna ikonografin – nämligen Judas Iskariot – framställts i kyrkokonsten från 1400-talet fram till 1900-talet. Hon visar hur gestaltningen av Judas under olika tider belyst olika aspekter, men att den gängse uppfattningen av honom som själva symbolen för förräderi inte kommer till uttryck i bildmotiven. Tvärtom öppnar dessa för olika perspektiv och tolkningar.

Terje de Groot och Cecilia Hildeman Sjölin fokuserar i sina respektive artiklar på medeltida kyrkokonst och interaktionen mellan bild och betraktare. de Groot utgår från ett krucifix från Tretten kirke i Gudbrandsdalen som visar en extremt blodig Kristusgestalt. I artikeln diskuteras vilken betydelse krucifixet kan ha haft för kyrkobesökarna i såväl för- som efterreformatorisk tid. Enligt de Groot kan det faktum att krucifixet hängt på en framträdande plats i kyrkorummet ända fram till 1800-talets mitt tyda på att det även efter reformationen fungerat som andaktsbild och/eller kultbild med koppling till eukaristin. Hildeman Sjölin lyfter fram sydskan-dinaviska kalkmålningar som på olika sätt markerar gränser i kyrkorummet. Den mest uppenbara gränsen i det sakrala rummet är den mellan ingång och utgång, vilket i många fall förstärks och sätts i en evighetskontext av målningarna. Några bild-motiv som särskilt diskuteras är S:t Kristoffer, utdrivandet ur Paradiset och donatorsfigurer.

Artiklarna visar hur man på olika sätt kan arbeta med det rika bildmaterial som finns i våra kyrkor och jag vill rikta ett varmt tack till skribenterna för deras bidrag till detta spännande temanummer.